

بررسی تأثیر عوامل اجتماعی و تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق
بر طلاق توافقی (از دیدگاه متقاضیان طلاق شهرستان همدان)

A Survey on the Effect of Social Factors and the Perception of Positive
Consequences after Divorce on Consensual Divorce (from the
Perspective of Divorce Applicants in Hamadan)

<https://dx.doi.org/10.52547/JFR.18.1.75>

A. Khatibi, Ph.D.

Department of Sociology, University of Payame Noor - Iran

A. Alikhanipur, M. A.

Department of Sociology, University of Payame Noor - Iran

✉ دکتر اعظم خطیبی

گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه پیام نور

علی عالی‌خانی‌پور

گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه پیام نور

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۸/۹

دریافت نسخه اصلاح شده: ۱۴۰۱/۳/۱۸

پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۳/۲۲

Abstract

The main purpose of this study is to examine the social factors and the perception of positive consequences after divorce on consensual divorce from the perspective of divorce applicants. Its method was descriptive-analytical and hybrid data collection technique were used. First, a semi-structured interview technique was used and 20 people were selected by purposive sampling to participate in the interview and identify the components.

چکیده

هدف اصلی تحقیق حاضر بررسی عوامل اجتماعی و تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق بر طلاق توافقی از دیدگاه متقاضیان طلاق بود. روش آن توصیفی-تحلیلی بود و از ابزار گردآوری اطلاعات ترکیبی استفاده شد. ابتدا از تکنیک مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شد و ۲۰ نفر به شیوه نمونه‌گیری هدفمند برای مشارکت در مصاحبه و شناسایی مؤلفه‌ها انتخاب شدند. سپس ۳۲۹ نفر به شیوه نمونه‌گیری تصادفی ساده گزینش شدند و پرسش‌نامه محقق‌ساخته بر اساس مؤلفه‌ها در میان آن‌ها اجرا شد.

✉ Corresponding Author: Associate Professor of Sociology, Payame Noor University- Iran
Email: azamkh48@pnu.ac.ir

✉ نویسنده مسئول: دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه پیام نور
پست الکترونیکی: azamkh48@pnu.ac.ir

Then 329 people were selected by simple random sampling and a researcher-made questionnaire based on the components was administered among them. The reliability of the questionnaire variables was 0.730. In-depth interview findings showed that exemption from military service for the son and receiving the life insurance of the deceased father and immigration were the most likely informational and normative identity styles ($p < .01$). Perceived family function had a significant negative association with diffuse/avoidant identity style ($p < .01$). The results of path analysis showed that ego had a mediating role in the relationships between perceived family functioning and informational identity style. According to the results of the present study, it can be concluded that the relationship between family function and identity styles is not a simple linear one. This is partly mediated by some personal characteristics such as ego.

Keywords: Consensual divorce; Social factors; Imagine the Pleasant Consequences after divorce.

پایایی متغیرهای پرسش‌نامه ۰/۷۳۰ به دست آمد. یافته‌های مصاحبه عمیق نشان داد معافیت از خدمت سربازی پسر و دریافت بیمه پدر فوت‌شده و مهاجرت بیشترین تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق توافقی را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین رابطه با جنس مخالف به عنوان یکی از عوامل اجتماعی نیز در افزایش طلاق توافقی تأثیرگذار بوده است.

نتایج رگرسیون چند متغیره نشان داد تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق (۰/۵۸۸) و رابطه با جنس مخالف قبل از ازدواج (۰/۵۴۰) مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر طلاق توافقی بوده‌اند. بر اساس تحلیل مسیر تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق بیشترین تأثیرگذاری مستقیم را بر طلاق توافقی داشته است و عامل اجتماعی دیگر یعنی استقلال مالی زن بیشترین تأثیرگذاری غیرمستقیم بر طلاق توافقی را دارد.

کلیدواژه‌ها: طلاق توافقی، عوامل اجتماعی، تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق

مقدمه

پژوهش‌ها نشان می‌دهند که با افزایش طلاق، خانواده‌ها و جامعه انسانی در معرض تهدید قرار می‌گیرند و حیرت‌آور است که سرمایه‌گذاری ناچیزی برای آماده کردن مردم جهت زندگی مشترک و گسسته نشدن آن صورت می‌گیرد (برناردز^۱، ۱۳۹۷). نظریه‌های آسیب‌شناسانه، سوژه انسانی را موجودی آگاه در نظر می‌گیرند که با قرار گرفتن در موقعیت مشخص اجتماعی دست به کنشی می‌زند که در نهایت ممکن است از هنجارهای اجتماعی خارج باشد. مانند طلاق که در سال‌های گذشته به دلایل خاص کنش انسانی رشد خارج از انتظار و نرم جامعه داشته است و مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است (آقابابایی، رستگار و ویسی^۲، ۱۳۹۴). طلاق دارای کارکردها و پیامدهایی است. کارکردهای مثبت با قصد قبلی انجام می‌گیرد و نوعی پیامد پیش‌بینی‌شده است. البته کارکرد مثبت یا منفی طلاق را نمی‌توان دقیقاً مشخص کرد. طبق نظریه

تعادل خالص مرتن «ما هرگز نمی‌توانیم کارکردهای مثبت و منفی را روی هم جمع کنیم و بعد به‌طور عینی تعیین کنیم که کدام بیشترند، زیرا قضایای مورد بحث چندان پیچیده و مبتنی بر داوری‌های ذهنی‌اند که به آسانی نمی‌توان آنها را محاسبه و سبک و سنگین کرد» (ریترز^۳، ۱۳۸۸). البته توجه به این نکته مهم است که کارکرد منفی نوعی کژکارکردی محسوب می‌شود که انسجام جامعه را تهدید می‌کند. کژکارکردهای طلاق نیز برای جامعه و دستگاه‌های نظارتی هزینه‌های زیادی دربر دارد اما برای برخی از زوجین و خانواده آن‌ها به‌عنوان سوژه‌های انسانی احتمالاً پیامدهای خوشایندی نیز دارد که اقدام به آن می‌کنند و تاکنون هیچ تحقیقی این پیامدها را مورد توجه قرار نداده است. در طلاق توافقی زن و مرد می‌توانند با توافق یکدیگر اقدام به طلاق کنند، لیکن مقصود از طلاق توافقی زوجین این نیست که اراده زن و مرد به یک اندازه در طلاق مؤثر است و این‌طور نیست که به منزله یک قرارداد بین زوجین تلقی شود (قاسمی و ساروخانی^۴، ۱۳۹۲). نگرش‌های مثبت و منفی نسبت به طلاق توافقی وجود دارد. نگرش منفی اینکه در زمان کوتاهی صادر شده و بنیان خانواده را تهدید می‌کند و زوجین به جای گفت‌وگو به طلاق توافقی اقدام می‌کنند. نگرش مثبت اینکه با ایجاد شرایط گفت‌وگو میان طرفین از طریق اقناع، راه دستیابی به رضایت طرفین را هموار می‌کند. این سنخ از طلاق، وجهی زبانی و برساختگی پیدا می‌کند و قبح‌انگیز نیست. مرد عامل و زن سوژه نیست بلکه هر دو با توافق یکدیگر از هم جدا می‌شوند (یعقوبی چوبری و کنعانی و یحی‌پور^۵، ۱۳۹۸). در متون قانونی نیز تعریفی از طلاق توافقی به چشم نمی‌خورد. این نوع طلاق زمانی اتفاق می‌افتد که زن و شوهر در خصوص جدایی و نحوه و شرایط آن با یکدیگر به توافق برسند (عبدی^۶، ۱۳۹۹).

در ایران طلاق توافقی پدیده جدیدی است اما افزایش آن در سال‌های اخیر نگرانی‌های فزاینده‌ای را به وجود آورده است. در کشورهای غربی قانون اصل طلاق توافقی در ۱۹۹۶ با تصویب لایحه‌ای تازه تثبیت و تحکیم شد (گیدنز^۷، ۱۳۹۲) که منجر به افزایش آمار طلاق در جوامع غربی شد (کالمیجن و دیگران^۸، ۲۰۰۴). در ایران نیز طلاق توافقی وارد متون حقوقی کشور شد و طی دو دهه اخیر مورد استقبال بسیاری از متقاضیان قرار گرفت (ساروخانی و قاسمی، ۱۳۹۱). طلاق توافقی زن و شوهر به طلاق خلع و مبرات معروف است و نوع خاصی از طلاق با شرایط خاص خود محسوب می‌شود (صفایی و امامی^۹، ۱۳۸۴). نسبت طلاق به ازدواج در کل کشور در سال ۱۳۸۳، مقدار ۱۰/۲۱ بود که طی یک روند افزایشی در سال ۱۳۹۳ به ۲۲/۵۸ رسیده است (ملفت، شهپری، محبی میمنندی و همکاران^{۱۰}، ۱۳۹۹). در استان همدان بررسی روند ثبت طلاق از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ گویای افزایش نسبتاً چشمگیر این واقعه است. از تعداد ۳۴۲۸ مورد در سال ۱۳۹۰ به تعداد ۴۲۶۵ مورد در سال ۱۳۹۴ رسیده است. در سال ۱۳۹۷ افزایش طلاق به میزان ۹/۲ درصد رسیده که این روند افزایشی در سال ۱۳۹۸ نیز ادامه داشته است (اداره کل ثبت احوال همدان^{۱۱}، ۱۳۹۸: ۹۶). حدود ۸۰ درصد پرونده‌های مربوط به طلاق را در دادگستری «طلاق توافقی» تشکیل می‌دهد و بقیه طلاق‌ها به درخواست زوج و تعداد محدودی از آن به درخواست زوج است. طلاق توافقی در یک سال طبق آمار دادگستری ۲۲۸۶ فقره بوده است (آرشیو دادگستری شهرستان همدان^{۱۲}، ۱۳۹۹). از آنجایی که طلاق دربردارنده هزینه‌های انسانی، اجتماعی و اقتصادی عظیمی است بدیهی است جلوگیری از آسیب‌ها و خسارت‌های فزاینده ناشی از آن مستلزم تلاش است. البته این ممانعت از طلاق نباید از طریق دشوار کردن طلاق و فرایند آن باشد بلکه باید در جهت حمایت از زندگی مشترک و افزایش کیفیت مناسبات زناشویی

باشد، زیرا جامعه با آماده کردن افراد برای زندگی مشترک زناشویی باثبات و طولانی نفع بیشتری خواهد برد. لذا به دلیل اهمیت خانواده برای جامعه، بهتر است تلاش‌ها در جهت حفظ خانواده و دوری از گسست آن باشد و البته نباید از فردگرایی و مادی‌گرایی افراد نیز غفلت شود (برناردز، ۱۳۹۷).

شهرستان همدان از خرده فرهنگ‌های فارس، ترک، لر، کرد و لک تشکیل شده و مردم همدان به شدت پایبند به اعتقادات و باورهای دینی هستند و به‌راحتی طلاق را برنمی‌تابند. لذا رشد ۲/۹ درصدی طلاق در شهرستان همدان در سال ۱۳۹۸ بیانگر ضرورت بررسی علمی موضوع است. با توجه به ترکیب خرده فرهنگ‌ها و حاکمیت مردسالاری در این فرهنگ و همچنین تغییرات صنعتی و الکترونیکی و اجتماعی و تأثیر آن بر سبک زندگی و تغییر در نگرش‌های کلی جامعه نسبت به طلاق، شناخت نگرش متقاضیان طلاق نسبت به عوامل اجتماعی و تصور از پیامدهای خوشایند مؤثر بر طلاق توافقی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، زیرا می‌تواند راهکارهای علمی و عملی را در اختیار سازمان‌ها و مسئولین ذیربط با خانواده‌ها جهت جلوگیری از معضل فروپاشی و طلاق خانواده‌ها قرار دهد (خطیبی^{۱۳}، ۱۳۹۴). با توجه به اینکه مسئله اصلی پژوهش کنونی نیز طلاق توافقی است، سؤال اساسی این است که اولاً متقاضیان طلاق توافقی چه تصویری از پیامدهای بعد از طلاق دارند که می‌تواند برای آنها خوشایند باشد به گونه‌ای که اقدام به طلاق توافقی می‌کنند؟ در ثانی عوامل اجتماعی و این تصورات خوشایند چه تأثیری بر طلاق توافقی دارند؟

برای رسیدن به پاسخ سؤالات فوق با استفاده از تکنیک آمیخته شامل مصاحبه نیمه ساختاریافته با رویکرد پدیدارشناسانه و پرسش‌نامه محقق‌ساخته با رویکرد برساخت‌گرایانه عوامل مؤثر بر طلاق توافقی بررسی شد که می‌تواند پیشینه‌ای برای تحقیقات آتی در این حوزه باشد. نکته حائز اهمیت این است که در رابطه با عوامل مؤثر بر طلاق مطالعات تجربی زیادی انجام گرفته است اما پیشینه‌ای دقیقاً مرتبط با موضوع پژوهش یافت نشد. به منظور بررسی ابعاد مسئله و همچنین با توجه به تحقیقات اندکی که در این حوزه انجام گرفته، مطالعات انجام‌شده با موضوعات مشابه مورد بررسی قرار گرفته است. به‌عنوان مثال موسایی، مهرگان و گرشاسبی^{۱۴} (۱۳۸۸) در تحلیل سری زمانی طلاق در کشور نشان داده‌اند که بین توزیع درآمد و نرخ طلاق رابطه معنی‌داری وجود دارد، به این صورت که با بدتر شدن نحوه توزیع درآمد، تعداد طلاق‌های اتفاق‌افتاده نیز افزایش داشته است. نتیجه تحقیق حکیم و زاهدی^{۱۵} (۱۳۸۹) نشان داده که مخدوش بودن روابط جنسی، درک متقابل نداشتن، اختلالات اخلاقی و رفتاری، وجود همسر دیگر و عوامل دیگر از آسیب‌های زمینه‌ساز جریان طلاق است. برخی فقر و بیکاری، اختلاف فرهنگی، اشتغال زنان و اعتیاد را از عوامل تأثیرگذار بر طلاق یافته‌اند (توسلی و غیائی ندوشن^{۱۶}، ۱۳۹۰). شناخت ناکافی همسر، نبود تفاهم، بیکاری، اجباری بودن ازدواج، کمبود مهارت‌های زندگی، اعتیاد، کمبود مهارت‌های جنسی و ارتباطی از عوامل مؤثر دیگر بر طلاق بوده‌اند (مشکی و همکاران^{۱۷}، ۱۳۹۰). البته نباید نقش ماهواره را هم نادیده گرفت؛ زیرا ماهواره‌ها در ایجاد ارزش‌های مدرن و پیدایش ارزش‌های جدید در بین زوجین مؤثر بوده‌اند (نعیمی^{۱۸}، ۱۳۹۰). ابراهیمی لویه و همکاران^{۱۹} (۱۳۹۲) به این نتیجه رسیده‌اند که خانواده امروزی در حوزه‌های اقتصادی، مدیریتی، ارتباطی و اعتقادی در معرض تهدید هستند. علاوه بر آن، دخالت اطرافیان، ضرب و شتم، سوءظن و بدبینی، اعتیاد، بی‌توجهی، تنفر و نداشتن علاقه و خیانت بر طلاق نیز تأثیر بسزایی داشته است (قاسمی و ساروخانی، ۱۳۹۲). تحقیقات انجام‌شده در حوزه فرهنگی عواملی مانند تفاوت عقاید، وضعیت

شغلی و تفاوت تحصیلی را دارای بالاترین ضرایب متغیرهای پیش‌بین در طلاق یافته‌اند (اسدیان و صداقت^{۲۰}، ۱۳۹۳). همچنین بلوردی، بلوردی و آقاجانی^{۲۱} (۱۳۹۴) نشان داده‌اند تا زمانی که در جامعه قوانینی تنظیم شود که افراد بتوانند به سهولت از یکدیگر جدا شوند به احتمال زیاد آمار طلاق توافقی افزایش می‌یابد و با حاکمیت یافتن فرهنگ جدایی، روند طلاق از مسیر صحیح و مطلوب خود خارج می‌شود، و ضمن وارد کردن آسیب روحی، شخصیتی و جسمی بر زوجین آن را به واقعه‌ای خصمانه، دامنه‌دار و برگشت‌ناپذیر مبدل می‌سازد (مسعودی‌نیا، بانکی پورفرد و قلی‌زاده^{۲۲}، ۱۳۹۴). بر اساس نتایج مطالعه کیفی احمددوست، جعفری سدهی، محمدی و محمدی^{۲۳} (۱۳۹۷)، پیامدهای طلاق شامل سه مضمون کلی «ادراک پیامدهای اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و شخصی» است. این ادراکات گرایشی در زنان و مردان نسبت به طلاق توافقی ایجاد می‌کند که متأثر از متغیر سبک زندگی آنهاست و افرادی که از سرمایه فرهنگی بیشتری برخوردارند گرایش بیشتری به طلاق توافقی دارند (یعقوبی چوبری و همکاران، ۱۳۹۸). تحقیقات خارجی در حوزه طلاق نشان داده‌اند که ارتباط مثبتی بین ساعات اشتغال زنان و بی‌ثباتی زناشویی وجود دارد (گریستین^{۲۴}، ۱۹۹۰؛ ۶۷۶ و ۶۵۷؛ اسپایترو سوئ^{۲۵}، ۱۹۸۵؛ ۱۸۱ تا ۱۹۶). اینها^{۲۶} (۱۹۹۷: ۴۳۱ تا ۴۵۳) نیز ادعا کرده که لااقل داده‌های مقطعی بین کشورها تأیید می‌کند که بین استقلال اقتصادی زنان و افزایش ریسک طلاق ارتباط معناداری وجود دارد.

همچنین شبکه تعاملات فرد و نوع الگوی زندگی بر طلاق تأثیرگذار است (بلوس‌فلد^{۲۷}، ۲۰۰۴). توجه به این نکته مهم است که الگوی زندگی بدون ارتباط با قوانین حاکم بر جامعه نیست زیرا براساس یافته‌های رایز و جاویر^{۲۸} (۲۰۰۴) قوانین طلاق یک‌جانبه به زوجین اجازه می‌دهد تا راحت‌تر جدا شوند. البته برخی از تحقیقات در امریکا و کانادا عمده‌ترین عامل طلاق را خیانت^{۲۹} و نابرابری در روابط جنسی ذکر کرده‌اند (آماتو و راورتی^{۳۰}، ۲۰۰۳؛ دوهرتی^{۳۱}، ۲۰۰۷؛ استینر و لیزا^{۳۲}، ۲۰۰۹؛ توپاکووالا^{۳۳}، ۲۰۱۱). در کتاب آمبرت^{۳۴} (۲۰۰۹) با عنوان طلاق، تأثیرات، علل و پیامدهای آن، مهم‌ترین عوامل مؤثر بر افزایش میزان طلاق در کانادا در دو دسته عمده عوامل فرهنگی و جمعیت‌شناختی جای می‌گیرند. این عوامل شامل: فقدان الزام قانونی و فرهنگی برای طلاق، نپذیرفتن طلاق به‌عنوان لکه ننگ، وجود تمایلات فردگرایانه و سر باز زدن از مسئولیت‌های خانوادگی، ازدواج در سنین کم، فقر و درآمد کم، تحرک اجتماعی سریع، ازدواج مجدد، برقراری ارتباط جنسی با افراد ازدواج‌نکرده، نبود الزام قانونی در همبستری‌های قبل از ازدواج^{۳۵} برای شروع زندگی مشترک به صورت قانونی و پرورش یافتن در خانواده طلاق است.

همان‌طور که ملاحظه شد اکثر تحقیقات نسبت به بین متغیرهای اجتماعی و طلاق را بررسی کرده‌اند و رابطه بین تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق از نظر متقاضیان واکاوی نشده است، به همین دلیل در این تحقیق این نکته بررسی خواهد شد. لذا دو هدف بررسی می‌شود:

الف. شناخت پدیدارشناسانه تصور از پیامدهای خوشایند طلاق توافقی از منظر متقاضیان طلاق

ب. تبیین تأثیر عوامل اجتماعی و تصور از پیامدهای خوشایند طلاق بر طلاق توافقی

نظریه‌پردازان مختلفی نیز موضوع طلاق را بررسی نموده‌اند که از برخی نظریات مرتبط با موضوع پژوهش استفاده شده است.

نظریه کارکردگرایی

براساس نظریه کارکردگرایی اجتماعی، تغییرات ارزشی و پیدایش نهادها و یا شیوه‌های جایگزین باعث تغییر کارکردهای یک نهاد اجتماعی می‌شوند. بی‌ثباتی در کارکردهای نهادهای اجتماعی نوعی آنومی در جامعه تلقی می‌گردد. آنومی از نظر دورکیم با آرزوهای نامحدود و خودخواهی و هنجارشکنی (استونز^{۳۶}، ۱۳۸۱: ۸۲) مشخص می‌شود. به نظر مرتن^{۳۷} (۱۹۳۸) برخی ساختارهای اجتماعی با اعمال فشارهای مشخص بر افراد، آنها را به رفتارهای ناهمنا سوق می‌دهند. دو عنصر از ساختار اجتماعی و فرهنگی برای مرتن مهم بوده است: ۱. مقاصد و علائق که چارچوب مرجع آرزوها را تشکیل می‌دهند؛ ۲. ساختار اجتماعی که شیوه‌های قابل قبول دستیابی به هدف را تعریف، تنظیم و کنترل می‌کند (نایبی، معیدفر، سراج‌زاده و فیضی^{۳۸}، ۱۳۹۶). همچنین با تغییرات اجتماعی و ارزشی، خانواده هسته‌ای نیز با فقدان کارکردهای پیشین و جایگزین نکردن کارکردهای جدید مواجه شده و در نتیجه با وضعیت بی‌ثباتی و اختلال در سطح گسترده روبه‌رو می‌گردد (بستان^{۳۹}، ۱۳۸۸: ۲۳۰). با پیچیدگی و گستردگی هر روز اجتماع انسانی نیازهای جدیدی مثل دسترسی به فضای مجازی، شکل‌گیری جنبش‌ها و آزادی‌های جنسیتی به وجود آمده که انسجام اجتماعی را خدشه‌دار و احساسات مشترک و جمعی را کاهش داده است. در واقع همین شرایط آنومیک یکی دیگر از بسترهای مناسب افزایش طلاق در جامعه است زیرا انتظارات را تغییر داده است.

نظریه تغییرات اجتماعی

به دلیل تغییر و تحولات گسترده در عرصه‌های اجتماعی، تأثیرپذیری جامعه از فرهنگ مدرن و هجمه گسترده فرهنگ غربی به هنجارها و ارزش‌های ملی و سنتی، خانواده ایرانی دچار تغییرات چشم‌گیری شده و با چالش جدی مواجه شده است (آزادارمکی^{۴۰}، ۱۳۸۶؛ ابراهیمی‌لویه و دیگران، ۱۳۹۲). البته نباید عاملیت^{۴۱} (گیدنز، ۱۳۸۳) را در این بحران نادیده گرفت. عاملیت با نیت‌های کنشگران کاری ندارد، بلکه با آن چیزهایی کار دارد که کنشگران در عمل انجام می‌دهند یعنی «هرچه اتفاق افتاد، ممکن بود اتفاق نیفتد اگر که فرد در تحقق آن دخالت نمی‌کرد». بر اساس این نظر تصور از پیامدهای طلاق نیز مرتبط با عاملیت است. برای مثال اگر زوجین برای طلاق، توافق و اقدام نکنند، طلاق توافقی اتفاق نخواهد افتاد. تلاش گیدنز جدا ساختن عاملیت از نیت است و می‌خواهد این نکته را یادآور شود که کنش‌ها غالباً متفاوت با آن چیزی از کار درمی‌آید که کنشگر نیت کرده است. به عبارت دیگر، کنش‌های بانیت غالباً به پیامدهای بدون نیت می‌انجامند (ریترز، ۱۳۸۸: ۶۰۲) که گاهی این حالت به تعارض^{۴۲} منجر می‌شود. بک و بک - گرنشایم (۱۹۹۵) در کتاب آشوبگاه طبیعی عشق، به بررسی ماهیت پرتلاطم روابط شخصی، ازدواج‌ها و الگوهای خانوادگی در پس‌زمینه دنیای به‌سرعت دگرگون‌شونده فعلی می‌پردازند. به استدلال آنها سنت‌ها، قواعد و رهنمودهایی که بر روابط شخصی حاکم بود دیگر کاربردی ندارند و اکنون افراد با سلسله بی‌پایانی از انتخاب‌ها روبه‌رو هستند که بخشی از بنا ساختن، تنظیم و تعدیل، بهبود بخشیدن یا خاتمه دادن به پیوندهایی است که با یکدیگر تشکیل می‌دهند (گیدنز و بردسال^{۴۳}، ۱۳۸۸). در نگاه زوج جوان ازدواج قراردادی است که با گزینش کاملاً آزادانه و بر مبنای عشق رمانتیک استوار می‌شود. چنین مفهومی از ازدواج خود مفهوم طلاق را با توجه به ناپایداری و گذرایی احساسات عاشقانه دربر دارد (امیدی‌شهرکی و همکاران^{۴۴}، ۱۳۸۷). در بین تغییرات ارزشی و هنجاری، ریخته شدن قبح طلاق به‌طور چشمگیری قابل ملاحظه است.

نظریه تعارض

یک و یک - گرنشایم^{۴۳} (۱۹۹۵) دوره ما را آکنده از منافع متضاد خانواده، کار، عشق، آزادی برای تعقیب اهداف فردی می‌دانند. پس شاید شگفت‌آور نباشد که خصومت‌های میان زنان و مردان رو به افزایش است و کشاکش میان آن‌ها ماجرای اصلی زمان ماست (گیدنز، ۱۳۹۰). بر اساس نظریه تعارض کلین و وایت^{۴۴} (۱۹۹۶) اعضای خانواده به دلیل داشتن اهداف و ارزش‌های مختلف دچار تعارض می‌شوند. به عبارتی همه تصمیمات خانواده به نفع همه اعضای خانواده نیست و برخی فعالیت‌ها که به نفع یکی از اعضاست به ضرر عضو دیگر خانواده است؛ مثلاً زنی که تصمیم بگیرد به جای ماندن در خانه و پرداختن به تربیت فرزندان ادامه تحصیل دهد یا به دنبال کار تمام‌وقت باشد، این تصمیم شاید برای خود وی تصمیم خوبی باشد، ولی برای همسر و فرزندان چندانی خوشایند نخواهد بود (کاظمی‌پور^{۴۵}، ۱۳۸۷). این تعارضات ریشه در تعارض منافع و مبادلاتی دارد که افراد با یکدیگر دارند.

نظریه مبادله

به نظر هومنز^{۴۶} مبنای تبادل انسانی منفعت شخصی است که خود این منفعت مبتنی بر ترکیب نیازهای اقتصادی و روان‌شناختی است (ریترز، ۱۳۸۸). کیفیت تبادلات اجتماعی^{۴۷} بر میزان و سطح ارضای فردی تأکید دارد یعنی افراد ارتباطی را جست‌وجو می‌کنند که برای آنها کمترین میزان هزینه و بیشترین فایده را داشته‌باشد. در روابط زن و شوهر نیز به محض آنکه سود از هزینه بیشتر شود، زوجین احساس خشنودی و آرامش می‌کنند اما اگر سود از هزینه کمتر شود، مبادله^{۴۸} زیان‌آور است و باعث ناخشنودی و احتمالاً برهم‌خوردن رابطه می‌شود. در روابط نزدیک، افراد انواع گوناگون پاداش‌ها مانند محبت، حمایت عاطفی، ارضای جنسی، دارایی، موقعیت اجتماعی، جذابیت فیزیکی و... را مبادله می‌کنند (بدار، دنزیلا، لامارچ و همکاران^{۴۹}، ۱۳۸۰). علاوه بر موارد بیان‌شده، شرایط متغیر اجتماعی که منجر به تغییر در نگرش می‌شود را نباید از نظر دور داشت. همچنین اختلاط ناسالم زن و مرد در حوزه‌های مختلف فعالیت اجتماعی از دیگر زمینه‌هایی است که در تضعیف علائق زناشویی و در نهایت تزلزل بنیان خانواده نقش محوری دارد و در کنار ضعف کنترل درونی و بیرونی افراد و امکان برقراری روابط آزاد با توجه به وجود محرک‌های قوی و پرجاذبه‌ای که دو جنس به‌طور طبیعی برای ورود به دنیای یکدیگر دارند، در مرحله اول به ضعف انگیزه تشکیل خانواده و در مرحله بعد به ضعف انگیزه حفظ آن و در نتیجه خیانت، طلاق و ازدواج‌های مجدد مکرر در سطح خرد خواهد انجامید (مسعودی‌نیا و بانکی‌پور فرد و قلی‌زاده، ۱۳۹۴). در واقع سقوط ارزش‌های مذهبی و اخلاقی عامل مهمی در فروپاشی خانواده‌هاست (پاریس و لاکی^{۵۰}، ۱۹۹۱).

فرضیه‌های پژوهش

۱. عوامل اجتماعی بر طلاق توافقی تأثیر دارند.
- رابطه با جنس مخالف قبل از ازدواج بر طلاق توافقی تأثیر دارد.
- اعتیاد به مواد مخدر همسر بر طلاق توافقی تأثیر دارد.
- دسترسی به فضای مجازی بر طلاق توافقی تأثیر دارد.
- اشتغال و استقلال مالی زن بر طلاق توافقی تأثیر دارد.

۲. تصور از پیامدهای خوشایند طلاق بر طلاق توافقی تأثیر دارد.

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

روش پژوهش حاضر توصیفی - تحلیلی است و برای گردآوری اطلاعات از دو تکنیک مصاحبه و پرسش‌نامه استفاده شد.

در مرحله اول برای شناخت معرف‌های تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق از منظر متقاضیان از روش کیفی پدیدارشناختی استفاده شد. این روش رهیافت مؤثری برای دستیابی به اطلاعاتی است که در اعماق ذهن پاسخ‌گو قرار دارد و به‌آسانی نمی‌توان به آن‌ها دست یافت. در واقع روشی است برای دستیابی به شناخت درباره موضوع مورد مطالعه یا موضوعاتی که پیش از این در مورد آن‌ها تحقیق جامعی نشده است و دانش ما در آن زمینه محدود است. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته و حضوری گردآوری شدند. سؤالات مصاحبه بر اساس نظریه‌های پژوهش حاضر طراحی شدند. این نوع مصاحبه به محقق این امکان را می‌دهد که با داشتن چارچوبی روشن و مشخص برای جمع‌آوری اطلاعات و طرح پرسش‌ها، متناسب با روند مصاحبه، تغییرات لازم را ایجاد کند و یا سؤالاتی را برای روشن شدن مطلب طرح کند. در این پژوهش ۱۰ مصاحبه حضوری با زنان ۲۰ تا ۶۰ ساله و ۱۰ مصاحبه با مردان ۲۰ تا ۶۵ ساله متقاضی طلاق مراجعه‌کننده به دادگستری شهر همدان صورت گرفت. آن‌ها با این شرط که هیچ یک از مشخصات آن‌ها آشکار نشود، حاضر به مشارکت شدند و با محقق خارج از دادگستری قرار گذاشتند. مبنای تعیین حجم نمونه و توقف نمونه‌گیری اصل اشباع نظری بوده است. روش انتخاب مشارکت‌کنندگان بر مبنای نمونه‌گیری هدفمند بود. به این معنا که محقق افراد خاصی را برای مطالعه انتخاب می‌کند که می‌توانند به صورت هدفمند درک صحیحی از مسئله پژوهش و پدیده اصلی در مطالعه ارائه کنند (کراسول^{۵۳}، ۲۰۰۹). برای تعدادی از نمونه‌ها سابقه آشنایی و شناخت محقق با مصاحبه‌شونده‌ای که شرایط نظری لازم را داشته ملاک قرار گرفته است. در میان مشارکت‌کنندگان اشخاص صاحب فرزند پسر در سن سربازی نیز مشارکت داشتند. با استفاده از اجرای مصاحبه نیمه ساختاریافته حضوری در میان متقاضیان طلاق به مدت یک هفته و هر روز سه ساعت، به مقوله‌ها و معرف‌های این متغیر دسترسی حاصل شد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه از روش کدگذاری شامل سه مرحله کدگذاری باز، محوری و گزینشی (استراس و کوربین^{۵۴}) استفاده شد. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات در مراحل زیر انجام پذیرفته است.

کلیه توصیف‌های شرکت‌کنندگان مطالعه شد و مطالب و عبارات مهم استخراج شد. با استخراج واژه‌ها و جملات مربوط به تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق، مفاهیم کدبندی و دسته‌بندی شدند. جملات مهم استخراج‌شده و اظهارات معنی‌دار در قالب مفاهیمی ساده‌تر، خلاصه‌تر و کلی‌تر در جداولی بیان شدند. در نهایت این مفاهیم به درون توضیحی جامع‌تر در قالب چهار مضمون اصلی و به ساده‌ترین شکل در برگزیده کلیه مطالب مورد نظر و توصیف موضوع مقوله‌بندی شدند. یافته‌های مصاحبه حضوری در جدول ۱ گزارش شده است. در جدول «پدیده» منظور همان تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق است و

«پاسخها»، مقولات اصلی هستند و دسته‌بندی مقولات مشترک در یک مفهوم، «مقوله محوری» را تشکیل می‌دهند.

جدول ۱: توزیع فراوانی یافته‌های مصاحبه حضوری و مقوله بندی تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق (پدیده) (N=۲۰)

سؤال/نظریه	پاسخها (معرفها) (مقوله‌های اصلی)	مقوله (محوری)	فراوانی نفر (درصد)
«با نبود خانواده تنظیم رفتار جنسی با مشکل مواجه می‌شود و فرد و جامعه دچار بحران روحی - روانی خواهد شد. نظراتان را صادقانه بیان کنید.» طرح سوال بر اساس نظریه‌های کارکردگرایی آنومی، تعارض	(زن) با تاهل نمی‌شه دوست دیگری داشت. شوهرم نسبت به مردهای دیگه حسادت داره و نمی‌ذاره من هیچ ارتباطی با آنها داشته باشم. وقتی در یک مجلس دوستانه اسم شوهرهای دوستانمو بدون آقا بیان می‌کنم، در برگشت به منزل به دعوی حسابی داریم. تنوع چیز خوبیه، به عمر با به مرد سر کردن خسته کننده است. چه ازدواجی! وقتی نمی‌تونم به خواهش دلت برسی، تاهل یا تجرد چه فرقی می‌کنه؟! (مرد) دوست ندارم فقط تجربه به زن را داشته باشم. زرم از ارتباط صمیمی من با زن‌های دیگه به شدت عصبانی می‌شه و فقط می‌خواد من به اون فکر کنم. دنیا تغییر کرده و داشتن روابط با دیگران به چیز عادی و جا افتاده‌ست، نمی‌خوام در بند محدودیت باشم. خانواده محل فرزندآوری سنتیه. با این کار آزادی فردی می‌شود اما با طلاق نه تنها جسم بلکه روح انسان آزاد می‌شه و در فضای باز می‌تونه نفس بکشه. چه ازدواجی! وقتی نمی‌تونم به خواهش دلت برسی، وقتی نیاز جنسی تأمین نمی‌شه، جدایی بهترین فرصت رهایی از این شرایطه و کسی هم نیست که متعرض شما بشه.	آزادی داشتن دوست و رابطه با جنس مخالف	۸ (۴۵٪)
آیا جدایی شما برای تمام اعضای خانواده خوشایند است؟ لطفاً توضیح دهید. (طرح سؤال بر اساس نظریه‌های تعارض و عاملیت)	(مرد و زن) اگر سربازی فرزندم مطرح نبود طلاق نمی‌گرفتم. پسر تنها همراه انسان است. اگر پسر در خانه نباشه عملاً دست پدر و مادر بسته است. پسر در کنار پدر و مادر قوت قلبه، عسای پیری که می‌گن یعنی پسر ت کنارت باشه. سربازی عامل مهمی در نگرانی والدینه. در سربازی به پسر توجه نمی‌شه. کارهای سخت و انجام وظایف سنگین در توان پسر نیست. سربازی مثل خانه نیست که آسایش پسرم تأمین شه. در سربازی تا جایی که امکان داره از پسرم کار می‌کشند. من از سربازی رفتن پسرم می‌ترسم و تحمل دوری پسرم رو برا سربازی ندارم.	معافیت فرزند پسر از سربازی	۱۴ (۷۰٪ درصد)
واقعاً طلاق چه نیاز قابل توجهی را از شما برطرف می‌سازد که حاضرید خانواده از هم پاشیده شود؟ (طرح سؤال بر اساس نظریه‌های مبادله و عاملیت و آنومی)	(زن) من که درآمد ندارم و بیمه پدرم کمک خرجم می‌شه. همسرم در دادن خرجی و نفقه خست داره و قابل تحمل نیست. به جورهایی باید تلاش کنم از نظر مالی وضعم خوب بشه. اگر درآمد داشته باشم همسرم رفتارش بهتر می‌شه. بیمه پدر تنها عامل برای سربلندی من پیش شوهرمه. می‌تونم عضو کمیته امداد امام خمینی بشم، خودم یارانه‌مو می‌گیرم. (مرد) من موافقم همسرم بیمه پدرشو بگیره، بیمه پدر همسرم منبع درآمد و کمک خرجی خوبیه. فکر نمی‌کنم طلاق ما زیاد طولانی بشه، با درست شدن استفاده از بیمه به هم رجوع می‌کنیم. با این شرایط کرونایی و نبود رونق اشتغال، بیمه پدرش می‌تونه تا حدودی مشکلاتمون رو حل کنه.	استفاده از بیمه پدر فوت شده توسط زن عضو کمیته امداد مجزا کردن یارانه	۱۲ (۶۰٪) ۴ (۲۰٪) ۲ (۱۰٪)
چقدر زندگی مشترک را منصفانه تلقی می‌کنید؟ بر اساس نظریه‌های تعارض و آنومی	(زن) من اهل دلم و دوست دارم بگردم اما زن بدون اجازه شوهر نمی‌تونه مسافرت بره. دنبال وزیرا رفتم رضایت همسرم رو خواستن. دلم می‌خواد دنیا رو ببینم اما همسرم نمی‌ذاره. با ازدواج انسان در بند اسارت گیر می‌کنه، هر چی بگه و هر جا اجازه بده فقط می‌تونم بری. خسته شدم از بس که تقاضا کنم برم خارج و شوهرم اجازه نده. دوستانم خارج‌اند خیلی هم موفق‌اند. (مرد) ازدواج عامل محدودیت انسانه. برای هر کاری مرتب باید به همسرت گزارش بدی که کجا بودی؟ چه کار کردی؟ چرا رفتی، با کی رفتی و...؟	آزادی مهاجرت به خارج	۱۷ (۸۵٪)

پاسخ مصاحبه شونده‌ها در ۴ مقوله محوری خلاصه و دسته‌بندی شد (جدول ۱).

تمام پاسخ‌ها به شکل گویه در پرسش‌نامه در زیر مجموعه متغیر «تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق» در قالب طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت وارد شدند. در واقع در مرحله دوم از رویکرد کمی و روش پیمایشی استفاده شد. تأثیر دو متغیر عوامل اجتماعی و تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق بر توافقی با استفاده از تکنیک پرسش‌نامه محقق‌ساخته و بسته‌پاسخ در میان زوجین متقاضی طلاق توافقی مراجعه‌کننده به دادگستری مورد مطالعه قرار گرفت. جامعه آماری دو هزار مراجعه‌کننده بر اساس پرونده‌های ضبط‌شده در دادگاه خانواده همدان بود که بر اساس جدول کرجسی-مورگان حجم نمونه ۳۲۹ نفر تعیین شد. شیوه نمونه‌گیری تصادفی ساده و واحد تحلیل فرد بود.

روایی متغیرها با استفاده از محتوای صوری و نظر جامعه‌شناسان به دست آمد و پایایی آن‌ها بر اساس آلفای کرونباخ با SPSS نسخه ۲۵ محاسبه شد. نتایج در جدول ۲ گزارش شده است.

جدول ۲: جدول متغیرها، مولفه‌ها، معرف‌ها و پایایی آن‌ها

متغیر	عوامل	مؤلفه‌ها	گویه‌ها (معرف‌ها)	آلفای کرونباخ مؤلفه‌ها	آلفای کرونباخ متغیرها
متغیر مستقل	اجتماعی	اعتیاد همسر	من در کنار همسر که اعتیاد به مصرف مواد مخدر دارد احساس حقارت می‌کنم. خانواده‌ام مصرف مواد مخدر را زشت و ناپسند می‌دانند و از همسر ناراضی هستند. اعتیاد به مواد مخدر همسر لکه ننگی شده که نمی‌توانم تحمل کنم. همسر مصرف بالایی دارد و اغلب موارد با خشونت رفتار می‌کند. (۵ گویه)	۰/۶۹۷	۰/۷۶۵
		رابطه با جنس مخالف قبل از ازدواج	همسر همین که فهمید قبل از عقد با دیگری رابطه داشته‌ام، زندگی را تبدیل به جهنم کرده است. رابطه با جنس مخالف قبل از ازدواج، سوء ظن همسر را افزایش داده و زندگی را برایم غیرقابل تحمل کرده‌است. بین من و همسر سوء تفاهم وجود دارد. قبل از ازدواج اشتباهی کردم ولی نباید تا آخر عمر سرزنش شوم. با طلاق راحت می‌شوم. (۴ گویه)	۰/۷۷۵	
		دسترسی به فضای مجازی	دسترسی به فضای مجازی و پست‌های علمی، اعتقادی، هنری و جنسی موجب افزایش مهارت‌های زندگی می‌شود. پیشرفت‌هایی در زندگی روزمره عاید می‌شود. باعث افزایش شناخت و تغییر در نگرش می‌شود. موجب شد بفهمم رابطه همسر با من درست نیست. در صورت دسترسی به فضای مجازی استفاده نکردن از آن حماقت است. همسر می‌خواهد بر اساس آنچه در فضای مجازی می‌بیند رفتار کند. (۶ گویه)	۰/۹۱۵	
		اشتغال و استقلال مالی زن	همسر به آینده و آرزوهای من توجه نمی‌کند و آبروی من را پیش دیگران می‌برد. همسر بیش از حد مصرف‌گراست. همسر بیکار است و توان تامین خانواده را ندارد. همسر اجازه خرج کردن درآمد خود را به من نمی‌دهد، درحالی‌که حق من است. همسر در چگونگی خرج کردن درآمد دخالت می‌کند، درآمد خود را است و ربطی به او ندارد. (۵ گویه)	۰/۷۷۹	
تصور از پیامدهای خوشایند طلاق	تصور از پیامدهای خوشایند طلاق	استفاده از بیمه پدر	منع درآمدی ندارم و بیمه پدر فوت‌شده را لازم دارم. همسر خسیس است و در دادن خرجی به من خیلی سخت می‌گیرد. بیمه پدر فوت شده می‌تواند کمک‌هزینه خانواده‌ام باشد. با بیمه پدر تا حدودی استقلال مالی پیدا می‌کنم. استقلال مالی همسر، عاملی برای سرکوفت من شده است. (۵ گویه)	۰/۷۱۰	۰/۷۴۱
		معاف شدن از سربازی پسر	دوری فرزندم را تحمل نمی‌کنم. پسر در ناز و نعمت بزرگ شده تحمل محرومیت ندارد. در سرباز سخت می‌گیرند و فکر می‌کنم نتواند دوام بیاورد. با معاف شدن پسر، آرامش بیشتری خواهم داشت. برای معاف شدن پسر از هر کاری دریغ نمی‌کنم (۵ گویه).	۰/۷۰۳	

۰/۶۹۲	فرد متأهل نمی‌تواند با دیگری (جنس مخالف) راحت دوست شود، دائم باید پاسخگو باشد. به دلیل حسادت و بددلی همسر من هیچ ارتباطی با جنس مخالف ندارم. در یک مجلس دوستانه وقتی اسم دوستانم رو بدون لقب (آقا و یا خانم) بر زبان می‌آورم، در برگشت به منزل یک دعوی حسابی داریم. امروز همه چیز مدرن و متنوع شده و تنوع چیز خوبی است. دوست ندارم فقط تجربه یک نفر (زن امرد) را داشته باشم. همسر از ارتباط صمیمی من با دیگران به شدت عصبانی می‌شود و فقط می‌خواهد من به او فکر کنم. دنیا تغییر کرده و داشتن روابط با دیگران یک چیز عادی و جاافتاده است، نمی‌خواهم در بند محدودیت باشم.	رابطه با دیگری و داشتن دوست غیر هم‌جنس	
۰/۷۷۶	بعد از طلاق نیاز به اجازه و رضایت همسر برای مهاجرت ندارم. ادامه زندگی مشترک برایم اصلاً مهم نیست. دوستان و آشنایانم به خارج سفر کردند و خیلی موفق‌اند اما همسر من مانع می‌شود. مهاجرت و اخذ تابعیت خارجی برای متأهل به راحتی امکان‌پذیر نیست. (۴ گویه)	آزادی مهاجرت به خارج	
۰/۷۷۶	راضی هستیم که از هم جدا شویم. برای رهایی از مشکلات اقتصادی هر دو به این نتیجه رسیدیم که از هم جدا شویم. بهترین راه آرامش روحی - روانی خانواده طلاق است. چرا موافق طلاق نباشم، بسیاری از مشکلاتمان با طلاق مرتفع می‌شود. هر دو موافق جدایی هستیم زیرا با طلاق از بداخلاقی‌ها و رفتارهای ناپهناجر راحت می‌شویم. طلاق در همه حال واقعاً بد نیست. طلاق گاهی مثل یک فرشته نجات انسان را از منجلاب بیرون می‌کشد. الان طلاق قبحی ندارد. جشن‌های طلاق نشان‌دهنده خوب بودن آن است. برای خانواده‌ها و فرزندانمان هم می‌تواند مفید باشد. (۱۱ گویه)	رضایت، مد شدن طلاق از بین رفتن قبح طلاق	متغیر وابسته طلاق توافقی
۰/۷۳۰	پایایی کل متغیرهای مستقل و وابسته		

پایایی کل متغیرها ۰/۷۳۰ درصد به دست آمد. به این معنا که انتخاب متغیرها برای آزمون مناسب است. همه متغیرها در قالب طیف ۵ درجه‌ای لیکرت تعریف عملیاتی شده‌اند (کاملاً موافق = ۵، موافق = ۴، بی‌نظر = ۳، مخالف = ۲، کاملاً مخالف = ۱) و به صورت گویه در پرسش‌نامه وارد و اجرا شدند.

بیان یافته‌ها

مشخصات جمعیت‌شناختی پاسخگویان

۱۱۳ نفر (۳۴/۸٪) از پاسخگویان مرد و ۲۱۲ نفر (۶۵/۲٪) زن بودند. ۹ نفر (۲/۸٪) تا ۲۰ سال؛ ۹۳ نفر (۲۸/۶٪) بین ۲۱ تا ۳۰ سال، ۱۴۳ نفر (۴۴٪) بین ۳۱ تا ۴۰ سال، ۵۰ نفر (۱۵/۴٪) بین ۴۱ تا ۵۰ سال؛ ۱۸ نفر (۵/۵٪) بین ۵۱ تا ۶۰ سال و ۵ نفر (۱/۵٪) بالاتر از ۶۰ سال بوده؛ کمترین سن پاسخگویان ۱۵ سال، بیشترین سن ۶۷ سال و میانگین سنی آنان ۳۵/۸۱ سال بوده است.

شغل تعداد ۴۲ نفر (۱۲/۹٪) از پاسخگویان دولتی، ۳۹ نفر (۱۲٪) خصوصی، ۸۲ نفر (۲۵/۲٪) آزاد؛ ۱۰ نفر (۳/۱٪) بیکار و ۱۵۲ نفر (۴۶/۸٪) خانم خانه‌دار بوده‌اند. ۱۶۲ نفر (۴۹/۸٪) از پاسخگویان فاقد درآمد بودند. میزان درآمد ۲۵ نفر (۷/۷٪) ۱ تا ۲ میلیون تومان، ۵۹ نفر (۱۸/۲٪) دو میلیون و یکصد هزار تا ۴ میلیون تومان، ۷۰ نفر (۲۱/۵٪) چهار میلیون و پانصد هزار تا ۸ میلیون تومان، ۵ نفر (۱/۵٪) هشت میلیون و یکصد هزار تا ۲۰ میلیون تومان و ۴ نفر (۱/۲٪) بیشتر از ۲۰ میلیون تومان درآمد داشته‌اند. میانگین درآمد دو میلیون و پانصد و پنجاه تومان بوده است. ۱۹۵ (۶۰٪) فرزند نداشتند، ۹۳ نفر (۲۸/۶٪) دارای یک فرزند پسر و ۱۰۱ نفر (۳۱/۱٪) دارای یک فرزند دختر بوده‌اند. میزان تحصیلات ۱۱۵ نفر (۳۵/۴٪) از پاسخگویان کمتر از

دیپلم، ۸۷ نفر (۲۶/۸٪) دیپلم و فوق‌دیپلم، ۹۱ نفر (۲۸٪) لیسانس و ۳۲ نفر (۹/۸٪) فوق لیسانس و بالاتر بوده است.

یافته‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

توزیع فراوانی متغیرهای مستقل (پیش‌بین) متغیر وابسته (ملاک) در جدول شماره ۳ گزارش شده است.

جدول ۳: توزیع فراوانی متغیرهای مستقل

متغیر	مولفه‌ها	خیلی کم و کم تعداد (درصد)	تاحدودی تعداد (درصد)	زیاد و خیلی زیاد تعداد (درصد)
مستقل (پیش‌بین)	اعتیاد به مواد مخدر همسر	۸۶ (۲۶/۴۶)	۱۳۱ (۴۰/۳۰)	۱۰۸ (۳۳/۲۳)
	رابطه با جنس مخالف قبل از ازدواج	۶۴ (۱۹/۶۹)	۱۴۱ (۴۳/۳۸)	۱۲۰ (۳۶/۹۲)
	اشتغال و استقلال مالی زن	۷۹ (۸/۶)	۱۳۶ (۴۱/۸۴)	۱۱۰ (۳۳/۸۴)
	تصور از پیامدهای خوشایند طلاق	۴۹ (۱۵/۱)	۱۱۷ (۳۶)	۱۵۹ (۴۸/۹)
	دسترسی به فضای مجازی	۶۷ (۲۰/۶)	۱۴۵ (۴۴/۶۱)	۱۱۳ (۳۴/۷۶)
وابسته (ملاک)	طلاق توافقی	۸۳ (۲۵/۵۳)	۱۲۶ (۳۸/۷۶)	۱۱۶ (۴۹/۳۶)

یافته‌های جدول ۳ نشان می‌دهد بیشترین فراوانی در حد خیلی زیاد و زیاد مربوط به تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق (۴۸/۹٪) و سایر متغیرها به ترتیب رابطه با جنس مخالف قبل از ازدواج (۳۶/۹۲٪)، دسترسی به فضای مجازی (۳۴/۷۶٪)، اشتغال و استقلال مالی زن (۳۳/۸۴٪) و اعتیاد همسر (۳۳/۲۳٪) گزارش شده است. همچنین ۲۵/۵۳ درصد پاسخگویان در حد خیلی کم و کم و ۳۶/۷۶ درصد تا حدودی و ۴۹/۳۶ درصد در حد زیاد و خیلی زیاد موافقت خود را با طلاق توافقی گزارش کرده‌اند.

آزمون فرضیه‌ها

- عوامل اجتماعی بر طلاق توافقی تأثیر دارد.
 - اعتیاد همسر به مواد مخدر بر طلاق توافقی تأثیر دارد.
 - رابطه با جنس مخالف قبل از ازدواج بر طلاق توافقی تأثیر دارد.
 - دسترسی به فضاهای مجازی بر طلاق توافقی تأثیر دارد.
 - اشتغال و استقلال مالی زن بر طلاق توافقی تأثیر دارد.
- تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق بر طلاق توافقی تأثیر دارد.

فرض صفر H_0 و $\beta=0$: رد فرض تحقیق؛ فرض تحقیق H_1 و $\beta \neq 0$: تأیید فرض تحقیق

یافته‌های تحلیلی

قبل از آزمون فرضیه‌ها برای اطمینان از بهنجار بودن متغیرها و برابری واریانس داده‌های تحقیق از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف استفاده شد و نتایج در جدول ۴ گزارش شده است.

جدول ۴: به هنجار بودن متغیرها برای ورود در تحلیل‌های آماری

مستقل متغیر	وابسته	N	\bar{X}	S	Z	P
طلاق توافقی		۳۲۵	۲۴/۱۴۷	۴/۵۴	-۰/۳۲۰	۰/۵۳۳
رابطه با جنس مخالف قبل از ازدواج			۱۰/۶۷	۳/۱۵	-۰/۲۷۵	۱/۳۴۰
دسترسی به فضای مجازی			۱۶/۳۴	۳/۹۸	-۰/۲۲۱	۱/۸۵۱
اشتغال و استقلال مالی زن			۱۳/۷۵	۳/۰۹	-۰/۱۷۱	۱/۶۴۳
اعتیاد همسر به مواد مخدر			۱۰/۲۸	۲/۶۲	-۰/۱۲۷	۲/۲۲۶
تصور از پیامدهای خوشایند طلاق			۲۴/۱۴	۴/۵۴	-۰/۲۵۲	۱/۳۵۹

بر اساس یافته‌ها میزان خطای برآوردی (P) در متغیرها در سطح بالاتر از ۰/۰۵ محاسبه شده در نتیجه برابری واریانس‌ها و بهنجار بودن متغیرها برای تحلیل تأیید شد. برای آزمون فرضیه‌ها و پیش‌بینی تأثیرگذاری متغیرها بر تغییرات طلاق توافقی از تحلیل رگرسیون یک و چند متغیره استفاده شد. در تحلیل رگرسیون یک متغیره، تأثیر تک‌تک متغیرهای مستقل (پیش‌بین) بر متغیر وابسته (ملاک) سنجیده می‌شود. یافته‌های رگرسیون یک‌متغیره در جدول شماره ۵ گزارش شده است.

جدول ۵: ضریب همبستگی رگرسیون تک متغیره

مستقل متغیر	ضریب رگرسیون	ضریب تعیین	ضریب تعدیل	خطای انحراف از برآورد	F	سطح معنی‌داری
اعتیاد همسر به مواد مخدر	-۰/۰۹۹	۰/۰۱۰	-۰/۰۰۷	۸/۱۶	۰/۰۷۴	۳/۲۲۰
رابطه با جنس مخالف قبل از ازدواج	-۰/۷۲۲	۰/۵۲۱	-۰/۵۲۰	۵/۶۴	۳۵۱/۹۴۷	۰/۰۰۰
تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق	-۰/۷۳۲	۰/۵۳۶	-۰/۵۳۵	۵/۵۸	۳۷۳/۴۰۳	۰/۰۰۰
دسترسی به فضاهای مجازی	-۰/۳۹۰	۰/۱۵۲	-۰/۱۵۰	۷/۵۲	۵۷/۹۶۷	۰/۰۰۰
اشتغال و استقلال مالی زن	-۰/۲۳۴	۰/۰۵۵	-۰/۰۵۲	۷/۹۷	۱۸/۷۶۱	۰/۰۰۰

بر اساس یافته‌های جدول ۵ ضریب رگرسیون تمام متغیرهای مستقل قابلیت پیش‌بینی تغییرات متغیر طلاق توافقی را دارند. ضریب تعیین «تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق ($R^2 = ۰/۵۳۶$)» و «رابطه با جنس مخالف قبل از ازدواج ($R^2 = ۰/۵۲۱$)» بیشترین قدرت تعیین‌کنندگی تغییرات طلاق توافقی را دارند. به این معنی که به ازای هر واحد تغییر در این متغیرها در طلاق توافقی نیز تغییر ایجاد می‌شود. آنوا نشان می‌دهد که ضریب همبستگی اعتیاد همسر به مواد مخدر معنی‌دار نیست و فرض تحقیق آن رد شد ($> ۰/۰۵$) $\text{Sig} = ۳۰/۲۲۰$. اما چهار متغیر دیگر ضریب تعیین قابل قبولی داشتند و آنوای آنها معنی‌داری را در سطح ۹۹ درصد نشان می‌دهند ($\text{Sig} = ۰/۰۰۰$). خطای انحراف از برآورد، مناسب بودن متغیرها برای تحلیل را نشان می‌دهد زیرا در فاصله بین ۵ تا ۱۰ قرار دارند.

برای تبیین میزان تأثیرگذاری همزمان متغیرهای تحقیق بر طلاق توافقی از تحلیل رگرسیون چند متغیره استفاده شد. یافته‌ها در جدول ۶ گزارش شده است.

جدول ۶: ضریب رگرسیونی چند متغیره

مدل	ضریب همبستگی چند گانه	ضریب تعیین	ضریب تعدیل	خطای انحراف از برآورد
۱	۰/۹۲۰	۰/۸۴۷	۰/۸۴۵	۳/۲۲

بر اساس یافته‌های جدول ۶، ضریب همبستگی رگرسیونی همزمان متغیرها بسیار بالاست (۰/۹۲۰) و میزان R^2 (ضریب تعیین) برابر با ۰/۸۴۷ به دست آمد و مبین قدرت تعیین کنندگی بالای متغیرهاست یعنی حدود ۸۵ درصد از تغییرات طلاق توافقی توسط متغیرهای تحقیق قابل پیش‌بینی است.

جدول ۷: تحلیل واریانس (آنوا)

مدل رگرسیون	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری
رگرسیون	۱۸۴۲۹/۲۳۷	۵	۳۶۸۲/۴۷۳	۳۵۳/۸۶۷	۰/۰۰۰
باقی‌مانده	۳۳۰۲/۷۶۳	۳۱۹	۱۰/۴۰۶		
کل	۲۱۷۳۲/۰۰۰	۳۲۴			

یافته‌های جدول تحلیل واریانس (آنوا) نشان می‌دهد F مشاهده‌شده ($F=۲۹۵/۷۳۷$) در سطح آلفای ۰/۰۰۰ درصد معنی دار است و فرض تحقیق با ۹۹ درصد اطمینان تأیید می‌شود، میانگین باقی‌مانده مجذورات نشان می‌دهد که فقط ۱۰/۴۰۶ درصد از تغییرات طلاق توافقی توسط متغیرها تبیین نشده که به عواملی بستگی دارد که در این تحقیق بررسی نشده‌اند.

جدول ۸: معادله خط رگرسیون و بتا

آزمون T		بتای غیراستاندارد			مدل رگرسیون
Sig	T	بتا	S. e	B	
۰/۰۰۰	۷/۰۹		۱/۴۳	۹/۵۷۷	عرض از مبدأ (a)
۰/۵۱۰	-۰/۴۲۶	-۰/۰۱۰	۰/۰۷۱	-۰/۰۴۶	اعتیاد همسر به مواد مخدر
۰/۰۰۰	۲۱/۰۲۵	۰/۵۴۱	۰/۰۶۷	۱/۴۱۳	رابطه با جنس مخالف قبل از ازدواج
۰/۰۰۰	۲۳/۸۶۴	۰/۵۸۸	۰/۰۴۴	۱/۰۵۵	تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق
۰/۰۱۳	۲/۶۵۷	۰/۰۶۷	۰/۰۵۲	۰/۱۲۹	دسترسی به فضاهای مجازی
۰/۶۰۰	۰/۶۴۹	۰/۰۱۵	۰/۰۶۳	۰/۰۳۳	اشتغال و استقلال مالی زن

بر اساس یافته‌های جدول ۸ دو متغیر «تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق» با بتای (۰/۵۸۸) و متغیر رابطه با جنس مخالف قبل از ازدواج با بتای (۰/۵۴۱) بیشترین تأثیرگذاری را بر طلاق توافقی داشته‌اند. سایر متغیرها به ترتیب تأثیرگذاری شامل دسترسی به فضای مجازی (۰/۰۶۷)، اشتغال و استقلال مالی زن (۰/۰۱۵) و در نهایت اعتیاد همسر به مواد مخدر در جهت منفی (۰/۰۱۰) بر طلاق توافقی تأثیرگذار بوده‌اند. اعتیاد همسر به مواد مخدر کمترین تأثیر و در جهت معکوس بر طلاق توافقی اثر داشته است. بر اساس یافته‌های بتا متغیرها در یک ترکیب خطی قرار می‌گیرند و معادله رگرسیون استاندارد به شرح زیر است:

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_{i1} + \beta_2 X_{i2} + \dots + \beta_p X_{ip} + \epsilon_i$$

۰/۰۶۷ + (رابطه با جنس مخالف قبل از ازدواج) ۰/۵۴۱ + (تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق) ۰/۵۸۸ + ۹/۵۷۷ = (طلاق توافقی) Y

(اعتیاد همسر به مواد مخدر) -۰/۰۱۰ - (اشتغال و استقلال مالی زنان) ۰/۰۱۵ + (دسترسی به فضاهای مجازی)

تبیین معادله به این شرح است که به ازای هر یک واحد که بر متغیر مستقل اضافه می‌شود به اندازه جمع جبری تمام متغیرها به علاوه عرض از مبدأ بر متغیر وابسته یا همان طلاق توافقی تغییر ایجاد می‌شود و تغییرات آن پیش‌بینی‌پذیر است. با توجه به یافته‌ها میزان تأثیرگذاری دو متغیر «اشتغال و استقلال مالی زن» و «اعتیاد به مواد مخدر همسر» بر طلاق توافقی بسیار ناچیز است. برای بررسی تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای پیش‌بین بر متغیر ملاک از تحلیل مسیر استفاده شد. یافته‌ها در جدول ۹ و شکل ۱ گزارش شده است.

جدول ۹: تأثیر مستقیم و غیرمستقیم متغیرها بر طلاق توافقی

متغیر	تأثیر مستقیم	غیرمستقیم	جمع
تصور خوشایند از پیامدهای طلاق توافقی	۰/۵۸۸	-	۰/۵۸۸
رابطه با جنس مخالف قبل از ازدواج	۰/۵۴۱	۰/۲۵۳	۰/۷۹۴
دسترسی به فضای مجازی	۰/۰۶۷	۰/۱۱۶ + ۰/۵۸۸ + ۰/۴۷۶ + ۰/۵۴۱ + ۰/۴۷۶ + ۰/۲۵۳ + ۰/۳۷۰ = ۰/۵۸۸	۳/۰۳۸
اشتغال و استقلال مالی زن	۰/۰۱۵	۵۸۸ + ۰/۱۱۶ + ۰/۰۳۸ + ۰/۰۶۷ + ۰/۰۳۷ + ۰/۵۸۸ + ۰/۳۶۰ = ۴/۱۲۶	۴/۱۴۱
اعتیاد همسر به مواد	-۰/۰۱۰	-	-۰/۰۱۰

همان‌طور که مشاهده می‌شود بیشترین تأثیر مستقیم را تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق (۰/۵۸۸) و بیشترین تأثیر غیرمستقیم را اشتغال و استقلال مالی زن (۴/۱۲۶) بر طلاق توافقی دارد. در واقع استقلال و اشتغال زن به‌طور غیرمستقیم مهم‌ترین عامل تأثیرگذار بر طلاق توافقی است. این یافته در مدل ساختاری تحلیل مسیر (شکل ۱) نیز به‌وضوح قابل مشاهده است.

شکل ۱: تحلیل مسیر

نتیجه‌گیری و بحث

عوامل عدیده‌ای به صورت درهم‌تنیده از دوران قبل از ازدواج تا پس از ازدواج در تداوم و پایداری زندگی مشترک یا به‌عکس، تزلزل و نابودی آن، نقش بسزا دارند. یافته‌های پژوهش کنونی صدق این ادعا را تأیید می‌کند. در اکثر تحقیقات مرتبط با طلاق به جنبه‌ها و اثرات منفی طلاق بر فرد و به‌ویژه فرد مطلقه و جامعه توجه شده است و از روش‌های کمی یا کیفی استفاده کرده‌اند اما تحقیق کنونی به تصویری پرداخته است که افراد متقاضی طلاق به‌عنوان عاملیت نسبت به پیامدهای خوشایند و مثبت بعد از آن دارند که اقدام به آن می‌کنند. لذا برای گردآوری اطلاعات از تکنیک آمیخته کیفی (مصاحبه حضوری نیمه‌ساختاریافته) و کمی (پرسش‌نامه محقق‌ساخته بسته) استفاده شده است. در واقع با استفاده از اجرای مصاحبه نیمه ساختاریافته حضوری در میان متقاضیان طلاق به مدت یک هفته و هر روز سه ساعت، مقوله‌ها و معرف‌های این متغیر شناخته شد. این یکی از جنبه‌های بدیع در گردآوری اطلاعات تحقیق است.

یافته‌های مصاحبه نیمه ساختاریافته حاکی از این است که مهاجرت به خارج (۸۵٪) و معاف شدن فرزند پسر از سربازی (۷۰٪) و استفاده از بیمه پدر فوت شده (۶۰٪) بیشترین عوامل خوشایندی است که تصورات متقاضیان طلاق توافقی را رقم می‌زند.

نتایج تحلیل رگرسیونی چندمتغیره نشان داد که متغیرهای مستقل (پیش‌بین) بر طلاق توافقی (ملاک) تأثیرگذار هستند.

فرضیه تأثیر اعتیاد همسر در طلاق توافقی در رگرسیون تک‌متغیره تأیید نشد. این یافته با نتیجه تحقیق قاسمی و ساروخانی (۱۳۹۲) و توسلی و غیائی ندوشن (۱۳۹۰) در رابطه با اینکه اعتیاد به مواد مخدر از عوامل اصلی طلاق زوجین است، همسو و هماهنگ نیست. البته در تحلیل رگرسیونی چندمتغیره در هم‌افزایی با سایر متغیرها میزان تأثیرگذاری این متغیر بر طلاق توافقی بسیار ناچیز و منفی به دست آمد. در تبیین آن می‌توان مدعی شد که فرد معتاد به دلیل شرایط سخت و ناتوانی در پرداخت مهریه تمایل به طلاق ندارد و معمولاً طلاق به درخواست همسر غیرمعتاد و به صورت یک‌جانبه و تحمیلی انجام می‌شود تا توافقی.

فرضیه تأثیر رابطه با جنس مخالف قبل از ازدواج بر طلاق توافقی تأیید شد. بر اساس باورهای مذهبی جامعه ایران پیوند دو نفر و رابطه زناشویی مسیر مشخصی دارد اما رواج دوستی با جنس مخالف قبل از ازدواج بر ثبات و کیفیت زندگی مشترک تأثیر منفی دارد. این یافته با نتایج تحقیقات قاسمی و ساروخانی (۱۳۹۲)، دهرتی (۲۰۰۷)، آمبرت (۲۰۰۹)، آماو و پرویتی (۲۰۰۳)، توباکوالا (۲۰۱۱)، استینر و لیزا (۲۰۰۹) و مسعودی‌نیا و همکاران (۱۳۹۴) همسو و هماهنگ است. زیرا همبستگی‌های قبل از ازدواج، بدگمانی و بدبینی، خیانت و فرهنگ جدایی را به دنبال دارد و آشفتگی و ویرانگری در عشق را رقم می‌زند. همچنین هماهنگ با نظریه‌های تعارض کلین و وایت (۱۹۹۶) و تغییرات اجتماعی بک و بک-گرنشاپیم و پاریس و لاک (۱۹۹۱) و گیدنز (۱۳۸۸) است. تغییرات اجتماعی سریع، انتظارات و ارزش‌های متفاوتی را در زوجین به‌عنوان کنشگران خانواده القا می‌کند. یکی از این ارزش‌ها و انتظارات، دوستی با جنس مخالف قبل از ازدواج است که از آورده‌های مدرنیته و جهانی شدن ارتباطات است. در جامعه ایران با داشتن فرهنگ گذار و در عین حال اسلامی، داشتن این نوع رابطه نپذیرفتنی است و به جدایی و طلاق منجر خواهد شد.

فرضیه دسترسی به فضای مجازی و تأثیر آن بر طلاق توافقی تأیید شد. این نتیجه با نتایج تحقیقات نعیمی (۱۳۹۰) و یعقوبی چوبری و همکاران (۱۳۹۸) و با نظریه تغییرات اجتماعی بک و بک-گرنشایم (۱۹۹۵)، پاریس و لاک (۱۹۹۱) و گیدنز (۱۳۸۸) همسو و هماهنگ است. تغییر در ارزش‌های خانواده و تغییر سبک زندگی و درک جدید در برقراری روابط، با دسترسی به فضای مجازی مرتبط است، فضایی که بر کل زندگی انسان امروز محیط است. فضای مجازی از طریق فرهنگ نرم، افکار و اذهان را دستکاری می‌کند و سبک زندگی را به سمت یکسان‌سازی جهان مدرن به دور از تنوع فرهنگی جوامع سوق می‌دهد. همچنین این نتیجه تأییدکننده تحقیق مسعودنیا و همکاران (۱۳۹۴) است. گسترش ماهواره، اینترنت و دیگر رسانه‌های جمعی و شبکه‌های اجتماعی از طریق تلفن همراه موجب تنوع‌طلبی عاطفی و جنسی در جامعه می‌شود و آسیب‌های روانی و اجتماعی را برای نهاد خانواده رقم می‌زند علاوه بر این، رعایت نکردن مرزهای اخلاقی میان زن و مرد از جمله مشاهده تصاویر و فیلم‌های مستهجن به شکل گروهی، سطح حیا را کاهش داده است. استمرار این وضعیت در روابط زن و مرد در کنار افزایش حضور در مجالس دوستانه و مجالس خانوادگی، بدون رعایت قواعد اخلاقی، به بی‌تفاوتی اعضای خانواده در مقابل رفتارهای نامناسب منجر شده است.

اشتغال و استقلال مالی زنان و تأثیر آن بر طلاق توافقی در سطح پایین تأیید شد. این یافته با نتیجه تحقیقات دلشاد نوقایی و همکاران (۱۳۹۰)، ابراهیمی لویه و همکاران (۱۳۹۲)، توبا کوالا (۲۰۱۱) و گرینستین (۱۹۹۰)، اسپایتز و همکاران (۱۹۸۵) و اپنهاایمر (۱۹۹۷) همسو و هماهنگ است. عوامل اقتصادی و بیکاری، ساعات اشتغال و استقلال اقتصادی زنان با افزایش ریسک طلاق همراه است. همچنین هماهنگ با نظریه‌های تعارض کلین و وایت (۱۹۹۶) و مبادله هومنز است. در هر مبادله‌ای که هزینه بیش از سود باشد به دلیل تعارض منافی که به وجود می‌آید، اختلافات و گسست‌ها رقم می‌خورد.

فرضیه تأثیر تصور از پیامدهای خوشایند طلاق بر طلاق توافقی در سطح بالایی تأیید شد. در واقع این یافته نظر مصاحبه‌شونده‌ها را تأیید می‌کند. همچنین با نتایج تحقیقات احمدی‌دوست و همکاران (۱۳۹۷)، بلوس فلد (۲۰۰۴) و امبرت (۲۰۰۹) هماهنگ و همسو است. تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق مثل مهاجرت به خارج، معاف شدن فرزند پسر از سربازی، استفاده از حق بیمه پدر فوت‌شده توسط زن به افزایش طلاق توافقی منجر می‌شود. این نتیجه با نظریه عاملیت گیدنز (۱۳۸۳) و مبادله هومنز هماهنگ است. وقتی در نیت کنشگران جدایی و طلاق خوشایندتر از زندگی مشترک باشد، آن‌ها مشتاق طلاقی می‌شوند که هر دو بر آن توافق دارند. همچنین تحلیل مسیر نشان داد که اشتغال و استقلال مالی زن علی‌رغم تأثیرگذاری مستقیم بسیار ناچیز اما به طور غیرمستقیم بیشترین تأثیرگذاری را بر طلاق توافقی داشته است.

بنابراین طلاق توافقی به‌عنوان یکی از نتایج ازدواج‌های ناصحیح از مسائل اجتماعی است که جنبه‌های متعددی از زندگی افراد و جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد و به یک معضل اجتماعی تبدیل شده است. همچنین تصور از پیامدهای خوشایند بعد از طلاق مهمترین تأثیر را در افزایش طلاق توافقی داشته که برای حل این مسئله و آسیب‌های اجتماعی ناشی از آن نیازمند تدابیر آموزشی، مهارتی و فرهنگی و قانونی برای کنشگران خانواده‌ها از طرف مسئولین و نهادهای اجتماعی ذیربط هستیم.

پی‌نوشت‌ها

1. Bernardes
2. Aghababaei, Rastegar, Veisi
3. Ritzer
4. Ghasemi, Saroukhani
5. Yaghoobi, Kanani, Yahyapour
6. Abdi
7. Giddens
8. Kalmijn, De Graaf, Poortman
9. Safaei, Emami
10. Moltafet; Shapari; Mohebi
Meymandi; Hashemi
11. General Registry Office of Hamedan
Province
12. Hamedan Justice Archive
13. Khatibi
14. Soudinia, Bankipoorfard, Gholizadeh
15. Hakim, Zahedifar
16. Tavassoli, Ghiasinodoshaneh
17. Moshki, Shahghasemi, Delshad-
noghahi, Moslem
18. Naimi
19. Ebrahimiloya, Zolghadr, Sahbatih.
Ojaqloo
20. Asadyan, Sadaghat
21. Balvardi, Balvardi, Aghajani
22. Asoudinia Bankipoorfard, Gholizadeh
23. Ahmaddost, Jafarisedhi, Mohammadi,
Mohammadi
24. Greenstein
25. Spitze G, South
26. Oppenheimer
27. Blossfeld
28. Reyes, Javier
29. Adultery
30. Amato, ravery
31. Doherty
32. Steiner, Lisa
33. Tobaccowala
34. Ambert
35. Cohabitation
36. Stons
37. Merton
38. Nayeibi, Moeidfar, Serajzadeh, Faizi
39. Bostan
40. Azadarmaki
41. Agency
42. Conflict
43. Beck, Beck-Gernsheim
44. Klein & White
45. Kazemipour
46. Homans
47. Social Exchang
48. Exchange
49. Badar, Dezilla, Lamarche & et al
50. Giddens, Bardsal
51. Omidishahraki, Nabei, Nouri
52. Parris, Lucky
53. Creswell
54. Strauss, Corbin

منابع

- آزادارمکی، ت. (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی خانواده ایرانی. تهران: سمت.
- آقابابایی، ا.، رستگار، ی. و ویسی، رحمان (۱۳۹۴). نقش فانتری در وقوع طلاق (مطالعه هفت زوج جوان طلاق‌گرفته در شهر اصفهان). جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۶(۵۷)، ۸۵-۹۶.
- ابراهیمی لویه، ع.، ذوالقدر، ع.، صحبتی‌ها، ع. و اوچاقلو، ر. (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر بر اختلافات خانوادگی در استان زنجان، فصلنامه علوم رفتاری، ۵(۱۸)، ۹-۲۶.
- احمددوست، ح.، جعفری سدهی، ر.، محمدی، ش. و محمدی، ر. (۱۳۹۷). بسترها و پیامدهای طلاق در شهر رشت: یک مطالعه کیفی، تحقیقات کیفی در علوم سلامت، ۷(۳)، ۳۰۹-۳۲۵.
- اداره کل ثبت احوال استان همدان (۱۳۹۸)، سالنامه آمارهای جمعیتی، شهریور ۱۳۹۸، شماره ۹، معاونت فناوری اطلاعات و آمار جمعیتی. در دسترس در: <http://www.sabteahval.ir>

- اسدیان، ع.، صداقت، ک. (۱۳۹۳). تبیین جامعه‌شناختی عوامل اجتماعی مؤثر بر طلاق (مطالعه موردی: شهرستان قائم‌شهر). *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۵(۵۴)، ۹۷-۱۱۶.
- استراس، آ. و کوربین، ج. (۲۰۱۴). *اصول روش تحقیق کیفی*، ترجمه ب. محمدی (۱۳۹۰). تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- استونز، ر. (۱۹۹۸). *متفکران بزرگ جامعه‌شناسی*، ترجمه م. میردامادی (۱۳۸۱). تهران: نشر مرکز.
- امیدی‌شهرکی م.، نبئی، ن.، نوری، د. (۱۳۸۷). نگاهی نو به ازدواج به‌موقع، آگاهانه، آسان و پایدار، سازمان ملی جوانان تهران، طرح پژوهشی.
- بدار لوک، د.، ژوزه، ل.، لوک و همکاران (۱۹۹۵). *روان‌شناسی اجتماعی*، ترجمه ح. گنجی (۱۳۸۰). تهران: نشر ساوالان.
- برناردز، ج. (۲۰۰۸). *درآمدی به مطالعات خانواده*، ترجمه ح. قاضیان (۱۳۹۷). تهران: نشر نی.
- بستان (نجفی)، ح. (۱۳۸۸). *اسلام و جامعه‌شناسی خانواده*، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- بلوردی، ط.، بلوردی، ز. م. و آقاجانی، م. (۱۳۹۴). عوامل تعیین‌کننده گرایش به طلاق توافقی: یک مطالعه کیفی، *مجله تحقیقات کیفی در علوم سلامت*، ۴(۴)، ۴۵۴-۴۴۸.
- توسلی، غ. ع.، و غیائی ندوشن، ع. (۱۳۹۰). عوامل اجتماعی مؤثر بر طلاق طی دهه اخیر (مورد مطالعه استان یزد سال‌های ۸۰-۸۶). *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۳(۴)، ۳۵-۴۹.
- حکیم، م.، زاهدی‌فر، ب. (۱۳۸۹). علل طلاق و راهبردهای کاهش آن از دیدگاه قرآن کریم، *مطالعات راهبردی زنان*، ۴۹، ۳۳۹-۳۴۸.
- خبرگزاری تحلیلی ایران (۱۴ خرداد ۱۳۹۳). مقاله حقوقی ۲۲۱۶: کد خبر ۲۶۵۰۴۹ در دسترس در: <https://www.newslaw.net>
- خطیبی، ا. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر هر یک از مؤلفه‌های سازگاری بر انسجام خانواده اقوام شهر همدان با رویکرد جامعه‌شناختی، *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۱۶(۲)، ۱۶۹-۱۳۵.
- دادگستری شهرستان همدان (۱۳۹۹). آرشو دفتر ثبت مراجعه‌کنندگان طلاق. در دسترس در: <https://www.irma.ir/tag>
- ریتزر، ج. (۱۹۹۱). *نظریه‌های جامعه‌شناسی معاصر*، ترجمه م. ثلاثی (۱۳۸۸). تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- صفائی، ح. و امامی، ا. (۱۳۸۴). *مختصر حقوق خانواده*. تهران: نشر میزان.
- عبدی، ع. (۱۳۹۹). شناسه ۱۰۶۲۰، موسسه حقوقی، انتشار اردیبهشت. در دسترس در: <https://www.abdilawyer.com>
- قاسمی، ع. ر.، ساروخانی، ب. (۱۳۹۲). عوامل مرتبط با طلاق در زوجین متقاضی طلاق توافقی (شهرستان کرمانشاه). *نشریه مطالعات علوم اجتماعی ایران*، ۱۰(۳۹)، ۸۷-۶۹.
- کاظمی‌پور، ش. (۱۳۸۷). سنجش نگرش جوانان نسبت به ازدواج و شناخت آثار و پیامدهای این نوع از ازدواج‌ها با تأکید بر ازدواج‌های دانشجویی، پژوهشگاه فرهنگ و معارف اسلامی تهران، طرح پژوهشی.
- گیدنز، آ. (۲۰۰۸). *چکیده آثار آنتونی گیدنز، ویراستار فیلیپ کسل*، ترجمه ح. چاوشیان (۱۳۸۰). تهران: ققنوس.
- گیدنز، آ.، بردسال، ک. (۲۰۰۳). *جامعه‌شناسی با تجدیدنظر کامل و روزآمد شده*، ترجمه ح. چاوشیان (۱۳۹۷). تهران: نشر نی.
- گیدنز، آ. (۲۰۰۸). *جامعه‌شناسی*، ترجمه م. صبوری کاشانی (۱۳۹۵). تهران: نشر نی.
- مسعودی نیا، ز.، بانکی پورفرد، ا. ح.، و قلی زاده، آ. (۱۳۹۴). مطالعه کیفی تجارب مردان و زنان طلاق‌گرفته از عوامل فرهنگی زمینه‌ساز طلاق. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۶(۱)، ۶۴-۳۹.
- مشکی، م.، شاه قاسمی، ز.، دلشاد نوقایی، ع.، و مسلم ع. ر. (۱۳۹۰). بررسی وضعیت و عوامل مرتبط با طلاق از دیدگاه زوجین مطلقه شهر گناباد، ۱۳۸۸-۱۳۸۷، *افق دانش*، ۲(۱)، ۴۴-۳۵.
- ملفت، ح.، شهپری، د.، محبی میمندی، م.، و هاشمی، ف. (۱۳۹۹). بررسی پویایی طلاق در ایران در دوره ۱۳۹۳-۱۳۸۳، *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۱۶(۶۴)، ۵۶۷-۵۴۷.

- موسایی، م.، مهرگان، ن.، گرشاسبی فر، س. (۱۳۸۸). تأثیر سواد، شهرنشینی، هزینه خانوار و درآمد و توزیع آن بر نرخ طلاق در ایران، *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۱۰(۴)، ۱۷-۱.
- نایبی، ه.، معیدفر، س.، سراج زاده، ح.، و فیضی، ا. (۱۳۹۶). تئوری آنومی دورکیم و مرتون، شباهت‌ها، تفاوت‌ها و شیوه‌های اندازه‌گیری، *فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی*، ۱۷(۶۶)، ۵۹-۱.
- مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه (۱۳۹۶). *مجموعه تنقیح‌شده قوانین و مقررات حقوقی کاربردی*، جلد پنجم، چاپ دوم، انتشارات قوه قضائیه.
- نعیمی، م. ر. (۱۳۹۰). تأثیر تعامل خانواده و ماهواره در بروز پدیده طلاق (مطالعه موردی شهر گرگان)، *جامعه‌شناسی مطالعات جوانان*، ۱۱(۱)، ۲۱۱-۱۹۱.
- یعقوبی چوبری، ع.، کنعانی، م. ا.، و یحیی پور، ر. (۱۳۹۸). بررسی رابطه سبک زندگی و گرایش به طلاق توافقی در بین شهروندان شهر رشت. *جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، ۶(۱۴)، ۱۴۸-۱۲۱.

- Abdi, A. (2020). *Law Firm*, published in May. Available from: <https://www.abdilawyer.com>
- Aghababaei, A., Rastegar, H., & Veisi, R. (2015). The role of fantasy in the occurrence of divorce (study of seven young divorced couples in Isfahan). *Journal of Applied Sociology*, 26(57), 85-96 [In Persian].
- Ahmaddost, H., Jafarisedhi, R., Mohammadi, Sh., & Mohammadi, R. (2018). Contexts and Consequences of Divorce in Rasht: A Qualitative Study, *Qualitative Research in Health Sciences*, 7(3), 309-325 [In Persian].
- Amato, R. P., Raverty, D. (2003). People's Reasons for Divorcing: Gender, Social Class, the Life Course, *And Adjustment, Journal of Family Issues*, 24(5), 602-626.
- Ambert, A. M. (2009) *divorce: Facts, Cause & Consequence*, New York University, 3rd: Edition: The Vanier institute of the Family PP 1-33.
- Asadyan, A., & Sadaghat, K. (2014). Sociological Explanation of Social Factors Effective on Divorce (The Case of Ghaemshahr City), *Journal of Applied Sociology*, 25(2), 97-116 [In Persian].
- Azadarmaki, T. (2005). *Sociology of the Iranian Family*. Tehran: SAMT Publication [in Persian].
- Balvardi, T., Balvardi, Z. M., Aghajani, M. (2015). The Determining Elements of Tendency toward Agreement-Based Divorce: A Qualitative Study, *Journal of Qualitative Research in Health Sciences*, 4 (4), 448-454.
- Badar, L., Dezilla, J., Lamarche, L. et al. (2001). *Social Psychology*, (H. Ganji, Trans.). Tehran: Savalan Publishing [In Persian].
- Beck, U., & Beck- Gernsheim, E. (1995). *The Normal Chaos of Love*, London: Polity Press.
- Bernardes, J. (2018). *An Introduction to Family Studies*. (H.Ghazian, Trans.). Tehran: NEY Publication [in Persian].
- Blosfeld, B. H. (2004). Causes and Consequences of Divorce, an Introduction to this Special Issue, *Journal of Divorce & Remarriage*, 4(8), 120-138.
- Bostan, H. (2009). *Islam and the Sociology of the Family, Fourth Edition*, Qom: Seminary and University Research Institute.
- Creswell, J. W. (2009). *Research design, qualitative, Quantitative & Mixed Methods Approaches*. (A. Kiamanesh & M. Danaye Trans.]. Tehran: University Jihad, Allameh Tabatabai Branch [In Persian].
- Doherty, H. W. (2007). How Common Is Divorce and What Are the Reasons? *Journal of Family Issues*, 29(13), 41-63.

- Ebrahimiloya, A.; Zolghadr, A.; Sahbatih, A.; Ojaqloo, R. (2013) A Study of Factors Affecting Family Disputes in Zanjan Province, *Behavioral Sciences Quarterly*, 5(18), 9-26. [In Persian].
- General Registry Office of Hamadan Province (2019), Yearbook of Demographic Statistics, September 2018, No. 9, Deputy of Information Technology and Demographic Statistics. Available from: Hamedan@Sabteahval.ir
- Ghasemi, A., Saroukhani, B. (2013). Factors related to divorce among the couples applying consensual divorce (Kermanshah city), *Iranian Social Science Studies*, 10(39) 69-87.
- Giddens, A. (2008). *Sociology*, (M. Sabouri Kashani, Trans). Tehran: NEY Publication [In Persian].
- Giddens, A. (2014). *Abstract of Anthony Giddens*, [P. Kessel, Eds.]. (H. Chavoshian, Trans). Tehran: ghoghnoos Publication [In Persian].
- Giddens, A., Bardsal, K. (2018). *Sociology with a complete and updated revision*. (H. Chavoshian, Trans.). Tehran: NEY Publication [In Persian].
- Greenstein, T. (1990). Marital disruption and the employment of married women. *Journal of Marriage and the Family*, 52, 657-676.
- Hakim, S. M., Zahedifar, B. (2010). Divorce causes and strategies for decreasing it from the viewpoint of the Holy Quran According to revelation order. *The Quarterly Journal of Womens and family Socio Cultural Concil Women Strategic Studies*, 13(49), 293-384.
- Hakimpour, M. (2003). *Women's Rights in the Struggle of Tradition and Modernity*, Tehran: Naghmeh Navandish Publication [In Persian].
- Kalmijn, M., De Graaf, P. M., Poortman, A. R. (2004). Interactions between cultural and economic determinants of divorce in the Netherlands. *Journal of Marriage and Family*, 66(1), 75-89.
- Kazemipour, S. (1387). *Assessing the attitude of young people towards marriage and recognizing the effects and consequences of this type of marriage with emphasis on student marriages*, research project, Tehran Institute of Islamic Culture and Education.
- Khatibi, A. (2015). The Sociological Study of Compatibility Factors Affecting Family Cohesion amongst Hamedani Ethnic Groups, *Iranian Journal of Sociology*, 16(2), 135 - 169 [In Persian].
- Klein, D. M., & White, J. M. (1996). *Family theories: An introduction*. London: Sage.
- Masoudinia, Z., Bankipoorward, A. H., Gholizadeh, A. (2015). Qualitative Study of the Experiences of Divorced Men and Women of Cultural Factors Inducement Divorce, *Applied Sociology*, 26(1), 39-64.
- Merton, R. K. (1938). *Social Structure and anomie*, In Pontel, H. N (1999) *Social Deviance, Reading in Theory and research*. London: Sage Publication.
- Moltafet, H., Shapari, M. A., Mohebi Meymandi, M., Hashemi, F. (2020). A Study of Dynamics of Divorce in Iran in the Period 2005-2015, *Journal of Family Research*, 16(4), 547- 568.
- Moshki, M., Shahghasemi, Z., Delshadnoghi, A., Moslem, A. R. (2011). The Survey of Condition and Related Factors to Divorce from Divorced Couples' Viewpoint of Gonabad City in 2009-2010. Ofogh-e-Danesh; *Journal of Gonabad University of Medical Sciences*, 17(2), 35-44.
- Musaei, M., Mehregan, N., Garshasbifar, S. (2009). The Impact of Literacy, Urbanization, Household Expenditure and Income and Its Distribution on Divorce Rates in Iran (A Time Series Analysis), *Iranian Journal of Sociology*, 10(4). 1-17.
- Naimi, M. R. (2011). The effect of family and satellite interaction on the Occurrence of divorce (Case study of Gorgan), *Sociological Studies of Youth*, 1(1), 191-211.

- Nayebi, H., Moeidfard, S., Serajzadeh, S. H., Faizi, I. (2017). Anomie Theory of Durkheim and Merton, similarities, Differences and Methods of Measurement, *Social Welfare Quarterly*, 17(66), 9-51.
- Omidishahraki, M., Nabei, N., Nouri, D. (1387). A New Look at Timely, Informed, Easy and Lasting Marriage, Tehran National Youth Organization, Research Project [In Persian].
- Oppenheimer, V. (1997). Women's employment and the gain to marriage: The specialization and trading model, *Annual Review of Sociology*, 23, 431- 453.
- Paris, O. lucky, A. (1991). Longitudinal Study Maritas Satisfaction. *Sociology & Social Research*, 50(23), 212-216.
- Reyes, H., Javier, G. (2004). *Essays on the economics of the family Harvard University*, Massachusetts: Harvard University.
- Ritzer, G. (1388). *Theories of Contemporary Sociology*. (M. Thalasi, Trans). Tehran: University Jihad Publications.
- Safaei, H., Emami, A. (1384). *Brief Family Law*. Tehran: Mizan Publishing.
- Spitze, G., South, S. (1985). Women's employment, time expenditure, and divorce. *Journal of Family Issues*, 12(1), 181-196.
- Steiner, L. M. (2009). *Effect of age, initiator status, and infidelity on women's divorce adjustment Regent University*. London: Sage Publication.
- Strauss, A., Corbin, J. (2011). *Principles of Qualitative Research Methodology*, (B. Mohammadi, Trans). Tehran: Institute of Humanities and Cultural Studies [In Persian]
- Tavassoli, Gh. A. & Ghiasinodoshaneh, A. (2011). Social factors affecting divorce during the last decade (a study of Yazd province in the years 86-80), *Journal of Iranian Social Development Studies*, 3(12), 35-49.
- Tobaccowala, Sh. (2011). *The Experience of Divorce and the Perceived Impact of Education on the Decision to Divorce among Divorced Women of India*, Walden University: 236.
- Yaghoobi, Choobari, A., Kanani, M. A., Yahyapour, R. (2019). Investigation the Relationship between Lifestyle and tendency to Cinsensual Divorce among the Citizens of Rasht, *Sociology of Social Institutions*, 6(14), 121-148.